

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Центральноукраїнський державний
університет імені Володимира Винниченка**

Факультет психології та історії
Кафедра філософії та соціальних наук

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач кафедри
Професор Харченко Ю.В.

«28» _____ серпня _____ 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**«ГЕОГРАФІЯ ҐРУНТІВ З ОСНОВАМИ
ҐРУНТОЗНАВСТВА»**

Рівень вищої освіти: **перший (бакалаврський)**

Галузь знань: **01 Освіта/Педагогіка**

Спеціальність: **014 Середня освіта (Географія)**

Освітня програма: **«Середня освіта (Географія) та краєзнавчо-туристична робота»**

Форма навчання: **денна**

2025-2026 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни **географія ґрунтів з основами ґрунтознавства**

розроблена на основі освітньо-професійної програми **«Середня освіта (Географія) та краєзнавчо-туристична робота»**

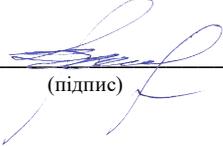
навчального плану підготовки здобувачів вищої освіти освітнього ступеня **першого (бакалаврського)** за спеціальністю **014 Середня освіта (Географія)**

Розробники: **Онойко Юрій Юрійович**, кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри філософії та соціальних наук

Робочу програму обговорено та схвалено на засіданні кафедри **філософії та соціальних наук**

Протокол від «28» серпня 2025 року № 1

Завідувач кафедри, **професор Харченко Ю.В.**

(підпис) _____ Харченко Ю.В.
(прізвище та ініціали)

Робоча програма навчальної дисципліни **географія ґрунтів з основами ґрунтознавства** для студентів спеціальності **014 Середня освіта (Географія)** за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти. – ЦДУ імені В. Винниченка, 2025. – 19 с.

© Онойко Ю.Ю., 2025 рік

© ЦДУ імені В. Винниченка, 2025 рік

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

1.1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни		
		денна форма навчання	заочна форма	
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка	Нормативна		
Загальна кількість годин – 90	Спеціальність: 014 Середня освіта (Географія)	Рік підготовки		
		2-й		
		Семестр		
		3-й		
		Лекції		
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2	Освітня програма: «Середня освіта (Географія) та краєзнавчо-туристична робота»	20 год.		
		Практичні		
		14 год.		
		Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)	Самостійна робота	
			56 год.	
			Вид контролю:	
			залік	

2.1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Головною метою курсу є вивчення загальних питань про закономірності формування ґрунтів, їх будову і властивості, склад, водний, повітряний і сольовий режими, класифікацію і систематику ґрунтів, особливості поширення ґрунтового покриву України та світу.

Завдання вивчення дисципліни:

- **навчальні:** забезпечити засвоєння студентами необхідного обсягу теоретичних та прикладних знань із географії ґрунтів та основ ґрунтознавства, а також інтеграцію знань, отриманих студентами під час вивчення окремих фізико-географічних дисциплін; формування уявлення про ґрунт як складне багатофазне природно-історичне тіло, оволодіння фундаментальними вихідними поняттями ґрунтознавства;

- **методологічні:** оволодіння методологічним апаратом ґрунтознавства, принципами, методами, технологіями, засобами дослідження ґрунтового покриву;

- **дослідницькі:** формувати у студентів вміння самостійно проводити дослідження ґрунтів, ґрунтового покриву, залучати до цього процесу учнів (зокрема в рамках роботи Малої академії наук учнівської молоді);

- **практичні:** пізнання закономірностей будови, динаміки і розвитку педосфери (сфери ґрунтів) для розробки системи оптимального управління земельними ресурсами та раціональної організації природокористування; підготувати студентів до виконання обов'язків вчителя географії та організатора краєзнавчо-туристичної роботи, виробити вміння в доступній формі з використанням різних методів та технологій доносити інформацію до інших.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства» у студента мають бути сформовані такі **компетентності за освітньо-професійною програмою** «Середня освіта (Географія) та краєзнавчо-туристична робота» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (ЦДУ, 2024):

загальні	фахові
ЗК4 – здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями, набувати соціальні навички (soft skills), спеціалізовані концептуальні знання в процесі навчання та/або професійної діяльності на рівні новітніх досягнень, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності, усвідомлення можливості навчання впродовж життя.	ФК2 – здатність застосовувати базові знання з природничих наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі, геосфер, материків і океанів, України, природних ресурсів та природокористування, природних комплексів. ФК10 – здатність до системного географічного мислення, критичного сприйняття інформації, розуміння та пояснення основних фізико-географічних та суспільно-географічних процесів, що відбуваються у географічному просторі на різних просторових та часових рівнях його організації, уміння встановлювати географічні закономірності та причинно-наслідкові зв'язки між компонентами природи та суспільства. ФК11 – здатність до розуміння та пояснення особливостей фізико-географічних об'єктів у геосферах, взаємозв'язків у ландшафтах та біогеоценозах; географічного аналізу закономірностей просторової диференціації ландшафтної оболонки та прояву фізико-географічних закономірностей в межах океанів, материків, України та її регіонів.

Окрім вже зазначених компетентностей з ОП, вивчення дисципліни «Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства» забезпечує формування таких **додаткових компетентностей:**

- здатність аналізувати склад, будову та властивості ґрунтів, порівнювати їх, метризувати, оцінювати;

- здатність застосовувати теоретико-методологічні знання про ґрунти у практичних ситуаціях на регіональному та місцевому рівнях, зокрема під час організації краєзнавчо-туристичної діяльності із учнями;
- здатність працювати з різноманітними джерелами інформації, самостійно здобувати знання, формулювати висновки;
- здатність провадити дослідницьку роботу у сфері оцінки та аналізу ґрунтових ресурсів;
- здатність аналізувати різноманітні фізико-географічні карти України, формулювати при цьому висновки;
- здатність аналізувати рівень забруднення окремих геосфер Землі та геосистем у межах території України, виявляти джерела забруднення, запобігати негативному впливові господарської діяльності на довкілля;
- здатність прогнозувати особливості розвитку ґрунтового покриву в межах території України і світу у майбутньому, прогнозувати тенденції розвитку окремих кризових ситуацій, пов'язаних зі станом ґрунтів нашої країни та світу.

1.3. Очікувані програмні результати навчання:

Вивчення дисципліни «Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства» забезпечує досягнення таких **програмних результатів навчання за освітньо-професійною програмою** «Середня освіта (Географія) та краєзнавчо-туристична робота» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (ЦДУ, 2024):

ПРН2 – *описує* основні механізми функціонування природних комплексів, суть територіальної організації суспільства, окремих їх компонентів, *класифікує* зв'язки і залежності між компонентами, *знає* причини, перебіг і наслідки процесів, що відбуваються в них;

ПРН3 – *знає і розуміє* принципи і закономірності будови і функціонування ландшафтної оболонки Землі, особливості фізико-географічних об'єктів і процесів у геосферах, взаємозв'язків у ландшафтах та біогеоценозах; *пояснює* закономірності просторової диференціації ландшафтної оболонки та прояв фізико-географічних закономірностей на глобальному, регіональному та локальному територіальних рівнях, в межах океанів, материків, України та її регіонів; *розуміє* геоecологічні аспекти функціонування природно-техногенних систем та *усвідомлює* важливість охорони навколишнього середовища;

ПРН9 – *застосовує* базові знання з природничих наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі, геосфер, материків і океанів, України, природних комплексів;

ПРН10 – географічно *мислить, критично сприймає* інформацію; *пояснює* основні фізико-географічні та суспільно-географічні процеси, що відбуваються у географічному просторі на різних просторових та часових рівнях його організації; *встановлює* географічні закономірності та причинно-наслідкові зв'язки між компонентами природи та суспільства.

Деталізація результатів навчання за навчальною дисципліною «Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства».

Студенти повинні знати:

- специфіку ґрунту як особливого багатофазного природно-історичного тіла;
- особливості формування ґрунтів, основні чинники процесу ґрунтоутворення;
- різноманіття будови, складу, властивостей та режимів ґрунту;
- закономірності формування ґрунтового покриву України і світу та поширення основних типів ґрунтів;
- характер природного та антропогенного впливу на ґрунтовий покрив України і світу; просторові закономірності такого впливу;

Студенти повинні вміти:

- закладати та описувати ґрунтові розрізи;
- відбирати проби ґрунту для подальшого камерального аналізу;
- аналізувати склад, властивості та режими ґрунтів;
- виявляти просторові закономірності у формуванні ґрунтового покриву та пояснювати їх на основі знань про процес ґрунтоутворення;
- встановлювати основні чинники впливу на ґрунтовий покрив;
- орієнтуватися в проблемах охорони ґрунтів, застосовувати знання із географії ґрунтів для організації раціонального використання ґрунтових ресурсів, розв'язанні екопроблем України.

1.4. Міжпредметні зв'язки

З метою успішного оволодіння матеріалом навчального курсу «Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства» студент повинен мати ґрунтовні знання з таких предметів: геології і геоморфології, метеорології та кліматології, гідрології, біогеографії, географії ґрунтів, фізики та хімії, біології та ін.

2. Програма навчальної дисципліни ВСТУП

Навчальна дисципліна «Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства» займається вивченням будови, складу та властивостей ґрунтів, досліджує структурно-функціональну роль ґрунту в біосфері, закони, принципи та методи географії ґрунтів, умови ґрунтоутворення, генетичні та просторові особливості найбільш поширених ґрунтів.

Курс розрахований на студентів, які навчаються за предметною спеціальністю 014.07 Середня освіта (Географія) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти і викладається на другому році навчання.

Лекційний курс навчальної дисципліни спрямований на вирішення таких завдань: інтеграція знань, отриманих студентами під час вивчення окремих фізико-географічних дисциплін під час дослідження географічних об'єктів і явищ на території України; формування уявлення про ландшафтну оболонку як ієрархічну структуру різнорівневих геосистем; оволодіння фундаментальними вихідними поняттями сучасної фізичної географії; пізнання закономірностей будови, динаміки і розвитку ландшафтної оболонки для розробки системи оптимального управління процесами в межах України та раціональної організації природокористування й ін.

Практичні заняття розраховані на закріплення теоретичних знань, отриманих студентами під час прослуховування лекційного курсу, узагальнення отриманої інформації, успішному застосуванню отриманих знань з навчального курсу «Фізична географія» на практиці. Навики, набуті на практичних заняттях, використовуються студентами при проходженні навчальних та виробничих практик, написанні курсових та магістерських робіт.

Програмою також передбачено самостійне опрацювання деяких тем з курсу, а також написання рефератів, підготовка доповідей. В світлі вимог до подальшого розширення і поглиблення самостійної роботи, розроблені автором питання та теми для самостійного опрацювання допоможуть студентам розширити свої знання.

Змістовний розділ №1 КЛАСИФІКАЦІЯ І ДІАГНОСТИКА ҐРУНТІВ. ГЕНЕЗА І ВЛАСТИВОСТІ ҐРУНТІВ СВІТУ

Тема 1. Ґрунт та фактори ґрунтоутворення. Загальна схема ґрунтоутворення. Ґрунтоутвірні процеси: загальні та елементарні. Тип ґрунтоутворення.

Поняття про ґрунт та його роль в природі і житті людини. Ґрунтознавство як наука: сутність, зміст і основні положення. Основні етапи формування і розвитку ґрунтознавства. Методи вивчення ґрунтів. Зв'язок ґрунтознавства з іншими науками. Його основні розділи і напрямки дослідження. Поняття про ґрунтоутвірні фактори. Клімат як фактор ґрунтоутворення. Роль живих організмів у формуванні ґрунтів. Основні ґрунтоутвірні породи, закономірності їх поширення і вплив на формування типів ґрунту. Роль рельєфу у ґрунтоутворенні. Локальні фактори ґрунтоутворення: виробнича діяльність людини, ґрунтові води, вулканічний попіл тощо. Функції ґрунтів. Рівні організації і будова ґрунту. Поняття і суть ґрунтоутворюючого процесу. Загальна схема і стадії ґрунтоутворення. Спрямованість ґрунтоутвірних процесів. Загальні та елементарні ґрунтоутвірні процеси. Загальні ґрунтоутвірні процеси як прояв взаємодії великого геологічного і малого біологічного кругообігів речовини. Елементарні ґрунтоутвірні процеси (ЕГП) як специфічний прояв загальних процесів. Характерні риси (ознаки) ЕГП. Основні групи елементарних ґрунтоутвірних процесів та їх характеристика. Профілеформуюча роль ЕГП, вплив на морфологію ґрунту. Поняття про тип ґрунтоутворення як головний напрямок розвитку ґрунтоутвірних процесів і його зв'язок з концепцією ЕГП.

Тема 2. Класифікація ґрунтів.

Класифікація ґрунтів: завдання, основні принципи розробки. Основні положення генетичної класифікації. Поняття генетичного типу ґрунту, як базової одиниці класифікації. Характерні ознаки ґрунтового типу. Система таксономічних одиниць класифікації: тип, підтип, рід, вид, підвид, різновидність, розряд. Номенклатура і діагностика ґрунтів. Основні напрямки формування і розвитку класифікацій ґрунтів. Світова реферативна база ґрунтових ресурсів (WRB). Історія створення, основні принципи, реферативні групи ґрунтів. Правила класифікації.

Тема 3. Ґрунтовірні породи і характеристики мінеральної частини ґрунту.

Вбирна здатність ґрунту. Властивості і режими ґрунту. Основні ґрунтовірні породи. Гранулометричний (механічний), мінералогічний, хімічний склад ґрунтів і ґрунтовірних порід. Загальні фізичні і фізико-механічні властивості ґрунтів. Високодисперсна складова ґрунту. Поняття про вбирну здатність ґрунту і її типи. Ґрунтовий вбирний комплекс. Основні характеристики ґрунтового вбирного комплексу. Ємність вбирання та її значення. Ґрунтовий розчин. Кислотність і лужність ґрунтів. Значення сонячної радіації в ґрунтовірненні. Тепловий режим ґрунту. Теплові властивості: теплопоглинальна здатність, теплоємність, теплопровідність. Стан і форми води в ґрунті. Водні властивості ґрунту: водопроникність і вологоємність. Водний баланс. Коефіцієнт зволоження і типи водного режиму ґрунту: промивний, непромивний, випітний, застійний, іригаційний, мерзлотний тощо. Вплив атмосферних опадів на ґрунтовірнення. Зв'язок гідротермічних умов з ґрунтовірненням. Склад ґрунтового повітря та його роль у ґрунтоутворенні. Повітряні властивості і повітряний режим ґрунту.

Тема 4. Біологічні фактори ґрунтовірнення і органічна речовина ґрунту.

Ґрунтова родючість. Роль вищих рослин, тварин і мікроорганізмів в ґрунтовірненні. Мікроелементи в рослинних і тваринних організмах. Органічна складова ґрунту. Гумус, його склад і утворення. Характеристика гумусного стану. Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства ґрунтів. Роль гумусних речовин в ґрунтовірненні і живленні рослин. Екологічна роль гумусу. Географічні закономірності поширення гумусових речовин в ґрунтах. Родючість, як специфічна властивість ґрунту. Види родючості ґрунту: природна, штучна, економічна, потенційна, відносна. Фактори родючості. Лімітуючі фактори родючості. Оцінка родючості ґрунтів та шляхи її поліпшення.

Змістовний розділ №2 ГЕОГРАФІЯ ҐРУНТІВ

Тема 5. Основні закономірності географії ґрунтів. Ґрунтово-географічне районування.

Структура ґрунтового покриву. Географія ґрунтів. Основні закономірності географічного поширення ґрунтів: закон горизонтальної зональності, закон вертикальної зональності, закон фаціальності, закон аналогічних топографічних рядів (вчення про структуру ґрунтового покриву). Поняття зональних, азональних та інтразональних ґрунтів. Сучасна схема ґрунтово-географічного районування. Система таксономічних одиниць районування: ґрунтово-біокліматичний пояс, ґрунтово-біокліматична область, ґрунтова зона, провінція, округ, район, гірська ґрунтова провінція.

Тема 6. Ґрунти України та світу. Агроґрунтове районування України.

Головні принципи агроґрунтового районування, агроґрунтові регіони. Структура ґрунтового покриву України. Характеристика основних типів ґрунтів України. Ґрунти Українського Полісся, Лісостепу, Степу і сухих степів. Ґрунти гірського Криму і Карпат. Азональні та інтразональні ґрунти на території України. Структура ґрунтового покриву світу. Найбільш поширені ґрунти світу та закономірності їх формування.

3. Структура навчальної дисципліни (денна форма навчання)

Назви змістовних модулів і тем	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
		лк.	пр.	лаб.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
Змістовний розділ №1. КЛАСИФІКАЦІЯ І ДІАГНОСТИКА ҐРУНТІВ. ГЕНЕЗА І ВЛАСТИВОСТІ ҐРУНТІВ СВІТУ						
1. Ґрунт та фактори ґрунтоутворення. Загальна схема ґрунтоутворення. Ґрунтоутвірні процеси: загальні та елементарні. Тип ґрунтоутворення	20	4	4	-	-	12
2. Класифікація ґрунтів	16	4	2			10
3. Ґрунтоутвірні породи і характеристики мінеральної частини ґрунту	14	2	2			10
4. Біологічні фактори ґрунтоутворення і органічна речовина ґрунту	12	2	2	-	-	8
Разом за змістовним розділом 1	62	12	10	-	-	40
Змістовний модуль №2. ГЕОГРАФІЯ ҐРУНТІВ						
5. Основні закономірності географії ґрунтів. Ґрунтово-географічне районування	14	4	2			8
6. Ґрунти України та світу. Агроґрунтове районування України	14	4	2	-	-	8
Разом за змістовним модулем 2	28	8	4	-	-	16
Усього годин	90	20	14	-	-	56

4. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

4.1. Теми лекційних занять

4.1.1. Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Ґрунт та фактори ґрунтоутворення. Загальна схема ґрунтоутворення. Ґрунтоутвірні процеси: загальні та елементарні. Тип ґрунтоутворення	4
2.	Класифікація ґрунтів	4
3.	Ґрунтоутвірні породи і характеристики мінеральної частини ґрунту	2
4.	Біологічні фактори ґрунтоутворення і органічна речовина ґрунту	2
Разом за змістовним розділом 1		12
5.	Ґрунтовий покрив України	4
6.	Рослинний покрив та тваринний світ України	4
Разом за змістовним розділом 2		8
Всього		20

**4.2. Темы практичних занять
4.2.1. Денна форма навчання**

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
Змістовний розділ №1. КЛАСИФІКАЦІЯ І ДІАГНОСТИКА ҐРУНТІВ. ГЕНЕЗА І ВЛАСТИВОСТІ ҐРУНТІВ СВІТУ		
1.	Фізико-географічне положення та тополого-метричні властивості України	4
2.	Тектонічна будова України	2
3.	Корисні копалини України	2
4.	Рельєф України	2
Разом за змістовним розділом 1		10
Змістовний розділ №2. ГЕОГРАФІЯ ҐРУНТІВ		
5.	Ґрунтовий покрив України	2
6.	Рослинний покрив та тваринний світ України	2
Разом за змістовним розділом 2		4
Всього годин		14

**4.3. Самостійна робота
4.3.1. Денна форма навчання**

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
Змістовний розділ №1.		
1.	В.В.Докучаєв як фундатор генетичного ґрунтознавства	10
2.	Вплив гідротермічних умов на формування основних типів ґрунтів	6
3.	Рельєф та його вплив на формування генетичних рядів зволоження ґрунтів	8
4.	Людина як фактор формування сучасних ґрунтів	6
5.	Екологічна роль гумусу	4
6.	Буферність ґрунтів	6
Разом за змістовним розділом 1		40
Змістовний розділ №2.		
7.	Бурі лісові ґрунти	2
8.	Гідроморфні ґрунти степів.	2
9.	Ґрунти Гірського Криму і Карпат.	2
10.	Ґрунтовий покрив Євразії	4
11.	Ґрунтовий покрив Північної та Південної Америк	4
12.	Ґрунтовий покрив Африки та Австралії	2
Разом за змістовним розділом 2		16
Всього годин		56

**4.4. Індивідуальні завдання
Реферати з курсу «Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства»**

1. Системний підхід в сучасному ґрунтознавстві.
2. Зв'язок ґрунтознавства з іншими науками.
3. Ґрунтоутворюючі породи Східно-Європейської рівнини.
4. Вплив гідротермічних умов на формування основних типів ґрунтів.
5. Автотрофні бактерії та їх роль в синтезі органіки ґрунту.
6. Процеси міграції хімічних сполук в ґрунтах.
7. Типи будови ґрунтових профілів.
8. Класифікація структурних агрегатів ґрунтів.
9. Схема формування профілю автоморфних і гігоморфних ґрунтів.
10. Типи водного режиму ґрунту.
11. Повітряний режим ґрунту.
12. Динаміка вбирання та міграції радіоактивних елементів в ґрунтах.
13. Пластичність, набухання та усадка ґрунтів.
14. Ґрунт як основний засіб сільськогосподарського виробництва.
15. Ґрунт і охорона здоров'я населення.
16. Особливості географії ґрунтів тайгово-лісової області.
17. Гідроморфні ґрунти степів.
18. Охорона ґрунтів.

4.5. Форми та методи навчання

Під час вивчення дисципліни «Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства» передбачено комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяє розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця, з урахуванням індивідуальних особливостей учасників освітнього процесу.

З метою формування професійних компетентностей широко впроваджуються інноваційні методи навчання. Це – комп'ютерна підтримка освітнього процесу, зокрема конференцій у Google Meet, тестування в Classtime, виконання завдань у Google Classroom. Впроваджуються інтерактивні методи навчання (ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань, кейс-метод, мозковий штурм тощо).

Із метою забезпечення максимального засвоєння студентами матеріалу курсу використовуються наступні методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності: розповідь, пояснення, лекція, демонстрація, ілюстрація, практичні роботи, самостійна робота з різними джерелами інформації, робота з картами, підготовка повідомлень, рефератів, встановлення причинно-наслідкових зв'язків та географічних закономірностей.

Для стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів застосовуються наступні методи: метод проблемного викладу матеріалу; моделювання життєвих ситуацій; метод опори на життєвий досвід; навчальної дискусії, мозковий штурм тощо.

Для контролю й самоконтролю ефективності навчально-пізнавальної діяльності студентів використовуються методи усного та письмового контролю, самоконтролю та взаємоконтролю, рецензування відповідей.

4.6. Засоби діагностики результатів навчання здобувачів освіти.

Порядок та критерії виставлення балів

Контрольні заходи здійснюються з дотриманням вимог об'єктивності, індивідуального підходу, системності, всебічності.

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з дисципліни є:

- залік;
- тести;
- практичні роботи;

- реферати;
- студентські презентації;
- завдання на лабораторному обладнанні, реальних об'єктах тощо;
- інші види індивідуальних та групових завдань.

Оцінювання якості знань студентів, в умовах організації навчального процесу за кредитно-трансферною системою здійснюється шляхом поточного та підсумкового (семестрового) контролю за 100-бальною шкалою оцінювання, шкалою ECTS та національною шкалою оцінювання.

4.6.1. Поточний контроль

Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння певної частини учбового матеріалу, рівня сформованості навичок, умінь самостійно опрацювати навчальний матеріал, здатності осмислити зміст теми.

Поточний контроль реалізується у формі фронтального та індивідуального усного опитування, письмового опитування, перевірки практичних робіт, перевірки конспектів (тез), захист повідомлень, рефератів, тестування, контрольна робота тощо.

Форми участі студентів у навчальному процесі, які підлягають поточному контролю:

- виступ з основного питання;
- усна доповідь;
- доповнення, запитання до того, хто відповідає, рецензія на виступ;
- участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття;
- аналіз джерельної та монографічної літератури;
- письмові завдання (тестові, контрольні, творчі роботи, реферати тощо);
- самостійне опрацювання тем;
- підготовка тез, конспектів навчальних або наукових текстів;
- систематичність роботи на практичних заняттях, активність під час обговорення питань.

При оцінювання знань і вмінь студентів враховується:

- ступінь сформованості загальних та фахових компетентностей, досягнення програмних результатів навчання, визначених ОПП «Середня освіта (Географія) та красзнавчотуристична робота» і даною програмою дисципліни;
- ступінь опанування теоретичними знаннями з курсу «Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства»;
 - рівень осмислення студентами здобутих знань;
 - повнота розкриття головних понять, точність застосування наукових термінів;
 - правильність виконання практичних завдань;
 - оволодіння вміннями і навичками правильно і ефективно застосовувати отримані знання на практиці, зокрема в природоохоронній діяльності;
- ступінь розвитку в студентів творчого мислення, сформованість наукового світогляду та екологічної культури.

Максимальний бал за повну, вичерпну відповідь в усній або письмовій формі під час практичного заняття – 3 бала:

- **3 б.** ставиться, коли студент повністю засвоїв теоретичний матеріал, логічно викладає його, пов'язуючи з вивченим раніше, бачить міжпредметні зв'язки, наводить аргументи, робить посилання на потрібну літературу. Обов'язковим є ознайомлення з додатковою літературою, її опрацювання і використання під час розкриття питання. Студент робить висновки, висловлює гіпотези, дискутує.
- **2 б.** ставиться, коли студент засвоїв теоретичний матеріал, вільно викладає його, наводить приклади, однак є незначні проблеми з усвідомленням системних зв'язків, коментарем теоретичного матеріалу. Не завжди дотримується логіки викладу, припускається незначних помилок чи неточностей.

- **1 б.** одержує студент, який невпевнено переказує матеріал, не завжди вправно ілюструючи його. Під час відповіді потребує допомоги, допускається помилок;
- **0,5 б.** ставиться студентові, який робить вдале доповнення, виправляє неточності, однак при цьому індивідуально не виступає з окремих питань.

Виконання практичних завдань та захист лабораторної (практичної) роботи оцінюється максимум в 3 бали, при цьому максимальну кількість балів отримує студент, який вчасно, бездоганно і охайно виконав всі завдання. 2 бали – отримує студент, який мав певні труднощі при виконання поставлених завдань, але зміг їх успішно подолати. 1 бал – ставиться студентові, який не зміг вчасно виконати всі практичні завдання роботи і не виявив при цьому самостійності у їх виконанні.

Підготовка та захист реферативної роботи оцінюється максимум в 5 балів (при цьому враховується її зміст, оформлення, захист, анотація).

в 5 б. – оцінюється бездоганно структурована робота, яка містить оформлені відповідно до вимог *титульний аркуш, зміст, перелік умовних позначень* (за необхідності), *вступ, основну частину, висновки, список використаних джерел, додатки* (за необхідності), анотацію. Студент виявляє абсолютну грамотність у мовному оформленні: роботу написано з дотриманням вимог наукового стилю, без орфографічних, пунктуаційних, граматичних, лексичних помилок. Цитування коректне, оформлене відповідно до правил. У роботах з історичних мовних дисциплін враховується культура передачі тексту засобами сучасної графіки з використанням необхідних елементів старої графічної системи: не допускається жодного відхилення. Захист роботи демонструє вільне володіння матеріалом, уміння відповідати на питання з теми, відстоювати власні позиції, опираючись на результати дослідження.

4 б. – виставляється за самостійну, добре структуровану роботу, яка містить усі компоненти, продиктовані матеріалом дослідження. Усі етапи роботи виконано як в роботі на «відмінно», але при цьому трапляються одиничні помилки. Усі компоненти роботи, які оформляються за зразком чи розробленими моделями (список літератури, титульний аркуш, додатки, а також цитування), не повинні містити жодної помилки. Студент виявляє мовленнєву грамотність, дотримуючись вимог наукового викладу, правил орфографії та пунктуації, виявляючи багатство мовлення на всіх мовних рівнях. Можливі одиничні не грубі помилки. На захисті студент вільно викладає результати дослідження, в основному впевнено відповідає на питання, помиляючись у несуттєвих моментах. Намагається відстоювати свою позицію. Оформлення роботи відповідає вимогам, бездоганно оформляються компоненти за абсолютним зразком (титульний аркуш, список літератури). Захист роботи показує орієнтацію студента в літературі з проблеми, здатність представити самостійно зібраний матеріал і висновки його дослідження. Але на питання відповідає невпевнено чи нечітко, інколи виникають труднощі із використанням понятійного апарату.

3 б. – виставляється за самостійно написану роботу, в якій витримано структуру, описано достатню кількість доступної літератури, зроблено висновки. Автор формулює мету і завдання, хоч не завжди робить це чітко й виразно, але при цьому виклад відповідає їм. Студент виявляє ознайомлення з основною літературою, хоч посилання на неї робить одиничні. Деінде спостерігається реферування чи навіть неоформлене цитуванням переписування.

За зразком правильно оформляє титульний аркуш, а в списку літератури припускається неточностей (не більше 3 у сумі). Додатки є, але не в усьому відповідають правилам (наприклад, таблиці не мають назв).

Мовленнєва грамотність достатня, але фіксується відхилення від наукового стилю при намаганні дати самостійно опис мовної одиниці, можливі орфографічні й пунктуаційні помилки в типових правописних позиціях, не виявляється багатство мовлення, а тому можливі тавтологія, плеоназми, вживання слів у невласливих значеннях. На захисті студент користується записами, які в основному показують його обізнаність з теми, але при цьому він губиться, відповідаючи на питання, намагається навести приклади, а не їх власну інтерпретацію.

2 б. – свідчить про первісне опрацювання теми: зібрано мінімум матеріалу, студент уявляє про що треба писати і реферативно передає теоретичні відомості. При цьому мовний матеріал не аналізує, а підставляє під відомі твердження. Самостійності у викладі практично немає. Структурно робота незграбна, може мати не всі необхідні компоненти.

Мовленнєве оформлення в самостійних фрагментах примітивне, з великою кількістю помилок. Захист показує, що студент має загальне уявлення з проблеми, яке намагається донести до слухачів при виступі.

1,0 б. – виставляється за роботу, написану на основі єдиного джерела, яке формує найзагальніше розуміння проблеми. Студент реферує матеріал, не виділяючи цитат (списує частини монографії чи статті), робить примітивні висновки. Але виступає перед аудиторією, невпевнено переказуючи прочитаний текст. Мовленнєве оформлення несамостійне, можуть бути помилки.

4.6.2. Контроль засвоєння окремих змістовних розділів

Форми проведення контролю засвоєння окремих змістовних розділів під час вивчення дисципліни «Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства»:

- комплексна письмова контрольна робота;
- комплексне тестування.

За комплексне тестування чи письмову контрольну роботу студенти максимум можуть отримати 12 балів. Контрольна робота містить в собі як питання теоретичного характеру, так і практичні завдання та завдання на знання номенклатури з вивчених тем.

4.6.3. Підсумковий (семестровий) контроль

Завданням підсумкового контролю є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо.

З дисципліни «Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства» передбачена така форма семестрового контролю, як залік.

4.7. Перелік програмових питань для самоконтролю:

1. Предмет і завдання ґрунтознавства.
2. Методи дослідження ґрунтів.
3. Історія ґрунтознавства.
4. Гранулометричний (механічний) склад ґрунтів.
5. Джерела та умови нагромадження гумусу.
6. Органічна частина ґрунту, її склад.
7. Вбирна здатність ґрунту.
8. Види вбирної здатності.
9. Кислотність ґрунтів.
10. Лужність ґрунтів.
11. Фізичні властивості ґрунтів.
12. Структура ґрунту.
13. Категорії (форми) води в ґрунті.
14. Водні властивості ґрунту.
15. Водний режим ґрунтів.
16. Повітря ґрунту.
17. Теплові властивості ґрунту.
18. Поживний режим ґрунту.
19. Деградація ґрунтів.

20. Родючість ґрунту.
21. Процеси ґрунтоутворення.
22. Типи ґрунтових профілів.
23. Фактори ґрунтоутворення.
24. Клімат як фактор ґрунтоутворення.
25. Біологічний фактор в ґрунтоутворенні.
26. Рельєф як фактор ґрунтоутворення.
27. Ґрунотвірні породи як фактор ґрунтоутворення.
28. Антропогенний фактор в ґрунтоутворенні.
29. Закони географічного поширення ґрунтів.
30. Ґрунти помірного (холодного) поясу.
31. Ґрунти бореального поясу.
32. Ґрунти суббореального поясу.
33. Ґрунти субтропічного поясу.
34. Ґрунти тропічного поясу.
35. Ґрунтовий покрив Євразії.
36. Ґрунтовий покрив Африки.
37. Ґрунтовий покрив Північної Америки.
38. Ґрунтовий покрив Південної Америки.
39. Ґрунтовий покрив Австралії.
40. Мінералогічний склад ґрунтів.
41. Хімічний склад ґрунтів.
42. Склад гумусу.
43. Органо-мінеральні сполуки в ґрунтах.
44. Агрономічне та екологічне значення гумусу.
45. Ґрунтові колоїди, їх склад, будова і властивості.
46. Вплив увібраних катіонів на агрегатний склад ґрунту.
47. Буферність ґрунтів.
48. Основні фізичні властивості ґрунтів.
49. Фізико-механічні властивості ґрунтів.
50. Формування структури ґрунту.
51. Втрата і відновлення структури.
52. Ґрунтовий розчин.
53. Окисно-відновні процеси в ґрунтах.
54. Повітрообмін та повітряний режим ґрунту.
55. Макроелементи та мікроелементи в ґрунтах.
56. Радіоактивність ґрунту.
57. Вік ґрунтів.
58. Процеси гумусоутворення та торфоутворення.
59. Глесвий процес у ґрунтоутворенні.
60. Підзолистий процес у ґрунтоутворенні.
61. Засолення, осолонцювання та осолодіння.
62. Генетичні горизонти ґрунтів.
63. Ґрунти зони мішаних лісів.
64. Ґрунти лісостепу.
65. Ґрунти степу.
66. Гірські ґрунти.
67. Інтразональні ґрунти.
68. Ґрунти Кіровоградщини.
69. Методи визначення механічного складу ґрунтів.

70. Методи визначення гумусу в ґрунті.

71. Методи визначення кислотності та лужності ґрунтів.

4.8. Схема нарахування балів, які отримують студенти

з дисципліни «**Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства**» за такої форми підсумкового контролю як залік

Поточне тестування та самостійна робота						КР1	КР2	Сума
Змістовний розділ 1				Змістовний розділ 2				
T1	T2	T3	T4	T7	T8	20	20	100
10	10	10	10	10	10			
Бали за розділ 1				Бали за розділ 2				
40				20				

T1, T2 ... T12 – теми змістовних розділів. КР1, КР2 – контрольні роботи.

Шкали оцінювання: 100-бальна, ECTS та національна

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	Зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D		
60-63	E	задовільно	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Навчально-методичне забезпечення

1. Навчальна програма дисципліни.
2. Робоча програма дисципліни.
4. Силабус дисципліни.
5. Тексти лекцій та практичних робіт.
6. Мультимедійні презентації окремих тем навчального курсу.

Рекомендовані джерела інформації

Базові джерела

1. Борщевський П.П. Підвищення ефективності використання, відтворення і охорони земельних ресурсів регіону. / П.П. Борщевський. – К: Наукова думка, 1998. – 240 с.
2. Бриндзя З.Ф. Еколого-економічні проблеми використання земельних ресурсів Західного регіону України. / З.Ф. Бриндзя. – Тернопіль: Збруч, 1996. – 186 с.
3. Залуцький І.Р. Організація раціонального використання і охорони земель в умовах здійснення земельної реформи. / І.Р. Залуцький, Д.І. Гнаткович. – Львів: Вид-во ЛАДУ, 1999. – 160 с.
4. Земельне право України: Підручник / За ред. Погрібного О.О., Караката І.І. – К.: Істина, 2003. – 448 с.

5. Іванух Р. А. Охорона і раціональне використання природно-ресурсного потенціалу сільського господарства. / Р. А. Іванух. – К., 2002. – 400 с.
6. Лико Д.В. Охорона і раціональне використання земельних ресурсів: навчальний посібник. / Д.В. Лико, С.М. Лико, В.І. Долженчук, О.І. Портухай. – Херсон: Олді-плюс, 2016. – 664 с.
7. Лико Д.В., Суходольська І.Л., Портухай О.І. Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства: навчальний посібник. Рівне: видавець О. Зень, 2019. 162 с.
8. Охорона ґрунтів / М.К.Шукула, О.Ф. Гнатенко та ін. – К.: Знання, 2001. – 398 с.
9. Позняк С.П. Ґрунтово-географічні дослідження. Понятійно-термінологічний словник. / С.П. Позняк, Є.Н. Красеха. – Львів-Одеса, 1999. – 96 с.
10. Позняк С.П. Ґрунтознавство і географія ґрунтів. У двох частинах. / С.П. Позняк. – Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – 400 с.
11. Позняк С.П. Чинники ґрунтоутворення. / С.П. Позняк, Є.Н. Красеха. – Львів: ВЦ ЛНУ 13. Почвы мира. Атлас: учеб. пособие для студ.вузов / В. Цех, Г.Хинтермайер-Эрхард; пер.с нем. Е.В. Дубравиной; под.ред. Б.Ф. Апарина. – М.: Издательский центр «Академия», 2007. – 120 с.
12. Світова реферативна база ґрунтових ресурсів 2006. Структура для міжнародної класифікації, кореляції та комунікації / переклад С.М. Польчина, В.А. Нікорич – Чернівці: Чернівецький Національний Університет, 2007. – 200 с.
13. Теоретичні основи державного земельного кадастру: Навчальний посібник / За ред. М.Г. Ступеня. – Львів: Априорі, 2003. – 341 с.
14. Чорний І.Б. Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства. / І.Б. Чорний. – К.: Выс.шк., 1995 – 240 с.

Додаткові джерела

1. Возняк Р. П. Земельно-правовий процес : підручник / Р. П. Возняк, М. Г. Ступень, Г. Д. Гуцуляк. – Львів : Новий світ-2000, 2008. – 327 с.
2. Возняк Р.П. Земельно-правовий процес : підручник / Р. П. Возняк, М. Г. Ступень, І. М. Падляк. – 2-ге вид., стер. – Львів : Новий світ-2000, 2007. – 224 с.
3. Волощук М. Д. Словник-довідник з кадастру, геодезії та моніторингу природних ресурсів / М. Д. Волощук, Б. І. Волосецький, М. І. Гагалюк та ін. – Львів, 1998. - 170с.
4. Гавриленко О. П. Екогеографія України [Текст] : навч. посіб. / О. П. Гавриленко. – К. : Знання, 2008. – 646с.
5. Горлачук В. В. Управління земельними ресурсами: Підручник / В. В. Горлачук, В. Г. В'юн, І. М. Песчанська, А. Я. Сохнич - 2-ге вид., випр. і переробл. — Львів.: Магнолія плюс, 2006. — 443 с.
6. Горлачук В.В. Земельний менеджмент : навч. посіб. / В.В. Горлачук, І. М. Песчанська, В. А. Скороходов. – К. : Професіонал, 2006. – 192 с.
7. Ґрунти України: властивості, ґсенезис, менеджмент родючості : навч. посібник / В. І. Купчик, В. В. Іваніна, Г. І. Нестеров та ін., за ред. В. І. Купчика. – К. : Кондор.2010.- 414 с.
8. Методика моніторингу земель, що перебувають у кризовому стані. – Харків.: Вид-во ін-ту ґрунтознавства і агрохімії ім. О.Н. Соколовського, 1998. – 88 с.

Електронні джерела інформації

1. Geograf [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.geograf.com.ua>
2. Google Планета Земля [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.google.com.ua/intl/uk/earth/>
3. ГЕОГРАФІКА: географічний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://geografica.net.ua>
4. Географія. Інтерактивні атласи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://new.osvitanet.com.ua/heohrafiia/>
5. Географія. Інтерактивні карти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://new.osvitanet.com.ua/interactive-maps/>

6. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua>
7. Національний атлас України [електронна версія]. – Режим доступу: <http://wdc.org.ua/atlas/>

6. ПОЛІТИКА ЩОДО АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Політика щодо академічної доброчесності формується на основі дотримання принципів академічної доброчесності відповідно до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про видавничу справу», з урахуванням норм Положення «Про академічну свободу та академічну доброчесність в Центральнуукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка» (затверджене вченою радою, протокол №2 від 30.09.2019; №10 від 07.02.2022).

Під час вивчення дисципліни «Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства» студенти мають регулярно відвідувати навчальні заняття згідно затвердженого розкладу або ж документально підтвердити важливу причину своєї відсутності (медична довідка, довідка з військомату, лист-клопотання щодо участі у певних культурно-масових, наукових, спортивних заходах тощо).

В процесі навчання студенти мають дотримуватись принципів академічної доброчесності та загальноприйнятих норм етичної поведінки: зокрема не допускається з боку студентів списування, надання завідомо неправдивої інформації, фабрикація та фальсифікація даних, академічний плагіат та самоплагіат, несвоєчасне виконання чітко поставленого завдання, пропонування хабара викладачу, користування мобільним телефоном під час занять різної форми, а також іншими гаджетами під час контрольних заходів перевірки знань. Співпраця студента із іншими учасниками навчального процесу (викладачами, студентами, працівниками навчальних лабораторій, деканату, бібліотеки та ін.) має базуватись на принципах поваги, партнерства та взаємодопомоги, відповідальності, законності, соціальної справедливості, дотримання ділового етикету.

Студент має право звертатися до викладача за додатковим поясненням матеріалу курсу чи змісту практичних завдань протягом робочого часу під час консультацій.